

Nekoliko satova iz 18. stoljeća u Gradskom muzeju Varaždin

Zbirka satova Gradskog muzeja Varaždin jedna je od najbogatijih i najvrijednijih zbirki u sjevernoj Hrvatskoj. Iako i drugi muzeji, a i neki privatni sakupljači u Varaždinu i okolici, imaju u svojim zbirkama vrijedne primjerke, koji zaslužuju pozornost svojom starošću i oblikom, smatramo da sedamdesetak satova, koji se nalaze u posjedu varaždinskog muzeja, zavređuju osobitu pažnju.

Većinu satova u zbirci Kulturnopovijesnog odjela Gradskog muzeja Varaždin čine primjerci nastali tijekom 19. stoljeća u vrijeme kada je kućni sat u Varaždinu i drugdje u Hrvatskoj predstavljao uobičajeni sadržaj plemićkih i građanskih stanova i smatran neophodnim praktičnim i ukrasnim predmetom, koji je često svojom umjetničkom i tehničkom izvedbom zadivljivao korisnika.

Među satovima iz 18. stoljeća posebnu grupu čini osam tabernakl satova među kojima pet nose signaturu majstora. To su složeni mehanizmi u zastakljenom drvenom kućištu s ukrasnim mjedenim pločama ukrašenim reljefima i aplikacijama. Dva od tih satova nemaju sačuvana kućišta. Tri sata nastala su sredinom, a ostali krajem 18. stoljeća.

Najljepši među tabernakl satovima Gradskog muzeja Varaždin i jedan od najljepših u cijeloj zbirci je sat iz sredine 18. stoljeća nepoznatog porijekla. Drveno pozlačeno kućište stoji na četiri nožice u formi voluta. Na stranama je ukrašeno rezbarenim rokoko lisnatim motivima. Lučno svedena prednja i stražnja zastakljena vratašca imaju profilirane okvire. Na vrhu stepeničastog kruništa je ležeća muška figura naslonjena na globus. Četvrtasta ukrasna mjedeni ploča je lučno svedena i ukrašena na sredini utisnutim rokoko ukrasima. Sa strana su aplicirani vegetabilni ukrasi od tiješnjelog mjedenog lima. Kružni vijenac brojčanika od mjedi ima rimske brojeve za sate i arapske za minute. Na vanjskom rubu brojčanika pričvršćen je niz poludragulja, a u središtu mu je mali otvor iza kojeg se vidi njihalica. Kazaljke su izrađene na proboj s biljnim ukrasom. Složeni mehanizam sata ima oprugu s vretenastom zaprekom i dva kratka klatna iza mehanizma.

Stroj za ponavljanje izbija četvrtine i pune sate, a stroj za buđenje udara u dva zvonca, koja, nažalost, nedostaju.

Zanimljiv je rokoko sat s pogonom na oprugu s vretenastom zaprekom i kratkim klatnom iza mehanizma kojem nedostaje drveno kućište. Njegova mjedeni ukrasna ploča od tiješnjelog lima ima rokoko vitičaste i cvjetne ukrase, a u gornjem, lučno svedenom dijelu, polulik muškarca kratko rezane kose u odijelu s visokim renesansnim krutim okovratnikom. Kružna mjedeni ploča brojčanika ima rimske brojeve za sate i arapske za minute. Kazaljke su u obliku strelica.

Sat insbruškog urara Dominika Erhardta ima složeni mehanizam u smeđem drvenom kućištu, koje stoji na četiri mjedene jajolike nožice iza lučno svedenih staklenih vratašca s prednje i stražnje strane nad kojima je ravno rezana polukružna kruna. Stroj se pokreće na oprugu s pužem i vretenastom zaprekom te klatnom na stražnjoj strani. Mehanizam za izbijanje oglašuje polovice i pune sate. Ukrasna ploča sata je od pozlaćenog tiješnjelog lima s vegetabilnim oblicima. Mjedeni kružni brojčanik ima rimske brojeve za sate i arapske za minute. Iznad njega je manji brojčanik za dane u mjesecu unutar kojeg je otvor s prikazom mjesecevih mjena. Sa strana su dvije manje mesingane kružne pločice s oznakama za ponavljanje odbijanja. U donjem dijelu uz brojčanik je četvrtasti otvor s brojem datuma u mjesecu. Na stražnjoj zapornoj ploči satnog mehanizma, koja je ukrašena urezanim biljnim viticama, nalazi se signatura urara: DOMINICVS ERHARDT INSPRVGG.

Sat je rad neutvrđenog majstora iz druge polovice 18. stoljeća, građen u stilu klasicizma. Mali tabernakl sat u kućištu od crno obojenog drveta, koje stoji na četiri mjedene nožice u formi životinjskih šapa. Na vrhu je stepeničasto krunište, na kojem je mjedeni prihvrat s klasičističkom rozetom i vezicom. Ukrasna ploča sata s brojčanikom s rimskim brojevima za sate i arapskim za minute izrađena je od uglučane mjedi i u svedenom gornjem dijelu ima urezan monogram MARIA. Sa strana su urezani

vegetabilni ukrasni elementi. U središtu je još jedan manji brojčanik s arapskim brojevima. Željezne kazaljke su izrađene na proboj. Stroj sata se pokreće na oprugu s pužem i vretenastom zaprekom, te klatnom ispred brojčanika. Mehanizam za izbijanje ima dva zvonca i oglašuje polovice i pune sate.

Zanimljiva su i dva sata iz zadnje četvrtine 18. stoljeća, koji su izrađeni u Austriji. Jedan je izrađen u Beču, a drugi u Mödlingu, gradiću u neposrednoj blizini. Monumentalni klasicistički tabernakl sat u crno obojenom drvenom kućištu sa lučno svodenim prednjim, a četvrtastim stražnjim zastakljenim vrtasima i mjedeni prihvatom u formi dva dječaka koji drže vijenac, izradio je Augustin Peckel. Ukrasna ploča brojčanika izrađena je od pozlaćene mjedi s urezanim biljnim viticama i mjedeni pozlaćenim aplikacijama sa strana kružne mjedene ploče s rimskim brojevima za sate i arapskim za minute. U središtu ukrasne ploče s rezbarenim vegetabilnim ukrasima je manji mjedeni brojčanik s arapskim brojevima i polukružni otvor iza kojeg se vidi nemirnica. Na lučno svodenom gornjem dijelu su još dva mjedena obruča s kazaljka za repetiranje, a između njih kružna pločica na kojoj je signatura: AUGUSTIN PECKEL VIENE. Stroj sata se pokreće na oprugu s pužem i vretenastom zaprekom, te klatnom na stražnjoj strani mehanizma. Ima dva zvonca, koja otkucavaju četvrtine i pune sate. Stražnja zaporna ploča ukrašena je urezanim vegetabilnim ukrasima, viticama i cvijetom.

Drugi sat je izradio urar Johann Georg Hueber u Mödlingu. Tipično klasicističko kućište od smeđe obojenog drveta s mjedeni prihvatom na vrhu u formi rozete, koju drže u gubicama dvije lavlje glave, ima lučno svodena staklena vrtasica s prednje strane, a četvrtasta straga. Ukrasna ploča sata je od mjedi, a na sredini i u gornjem dijelu urešena je urezanim vegetabilnim formama. Sa strana bijelo emajliranog brojčanika s rimskim i arapskim brojevima su mjedene aplikacije s reljefnim rozetama. Nad brojčanikom su još dva manja emajlirana obruča s kazaljka za ponavljanje, a između njih emajlirana kružna pločica sa signaturom: JOH: GEORG HUEBER IN MÖDLING. Pogon sata je na oprugu s vretenastom zaprekom i klatnom sa stražnje strane mehanizma. Mehanizam za odbijanje ima dva zvonca i izbija četvrtine i pune sate.

Među najvrednijim primjercima zbirke satova varaždinskog muzeja je svakako i tabernakl sat, kojeg je krajem 18. stoljeća izradio

varaždinski urar Juraj Glintz. Monumentalni klasicistički sat u kućištu od smeđe lakiranog drveta s mjedeni nožicama u formi životinjskih šapa i prihvatom u formi vijenca nad kojim je dvoglavni orao ima iza zastakljenih lučno svodenih prednjih vrtasica pozlaćenu mjedenu ukrasnu ploču s urezanim biljnim viticama. Sa strane velikog, bijeloemajliranog brojčanika s arapskim brojevima za sate i za minute su pozlaćene mjedene aplikacije s klasicističkim rozetama. U luneti nad brojčanikom je jedan manji s arapskim brojevima, a sa strana su mu još dvije kružne emajlirane pločice s oznakama za repetiranje. Iza lučnog otvora vidi se nemirnica s ogledalcem. Na velikoj ploči brojčanika ispisana je signatura: GEORG GLINTZ IN WARESDIN. Mjedene pozlaćene kazaljke su izrađene na proboj. Pogon sata je na oprugu s vretenastom zaprekom i klatnom iza mehanizma, a mehanizam za ponavljanje odbija četvrtine i pune sate na dva zvonca.

Glintz je izradio još jedan sat kojem, nažalost, nije sačuvano drveno kućište. Njegova mjedena ukrasna ploča ukrašena je urezanim biljnim motivima. Sa strana bijeloemajliranog brojčanika s arapskim brojevima su mjedene aplikacije s klasicističkim rozetama, a u luneti iznad je emajlirana pločica na kojoj je signatura: GEORG GLINTZ IN WARASTIN. Stroj se pokreće na oprugu s vretenastom zaprekom i klatnom iza mehanizma. Stroj za zvonjenje odbija pune sate.

Ova dva zadnja spomenuta sata su za varaždinski muzej od najveće važnosti, jer ih je izradio jedan od najznačajnijih varaždinskih urara. Juraj Glintz živio je i radio u Varaždinu krajem 18. i početkom 19. stoljeća. Radio je satove uglavnom tabernakl tipa, s karakteristikama klasicizma, ukrašene uobičajenim aplikacijama od kovine koje je i on vjerojatno uvezio, a nije ih sam izrađivao. Njegov je rad, vjerojatno, i mali sat budilica, također u stilu klasicizma, koji je istovjetan sa satom, koji se čuva u zbirci Shauff u Zagrebu, a koji nosi signaturu Jurja Glintza. Zagrebački Muzej za umjetnost i obrt čuva džepni sat sa njegovom signaturom.

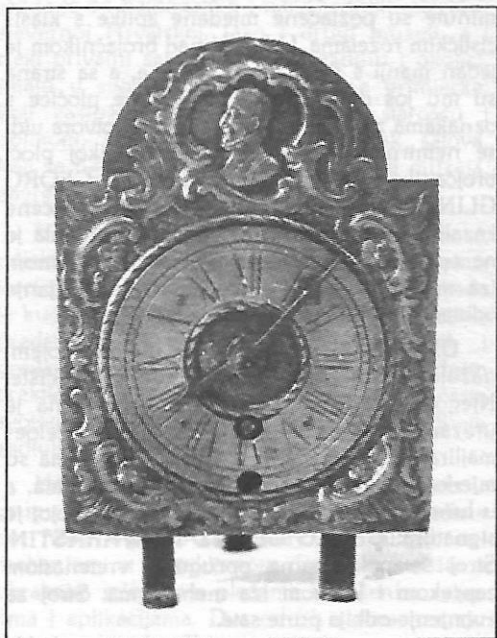
Ova grupa tabernakl satova, koji se čuvaju u Kulturnopovijesnom odjelu Gradskog muzeja Varaždin nije velika brojem, ali je vrijedna i značajna zbog kvalitete svojih satnih mehanizama i umjetnički izrađenih ukrasnih ploča i kućišta. Posebno je značajno što pet od spomenutih satova nose signaturu svojih majstora, a među njima je i varaždinski urar Juraj Glintz.

Zusammenfassung

Die Uhrensammlung des Museums der Stadt Varaždin gehört zu den interessantesten und wertvollsten Sammlungen in nördlichen Teil Kroatiens. Zwischen 70 Gegenständen befindet sich auch acht Stutzuhren aus der

ersten und zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts. Fünf Stutzuhren sind signiert. Der Uhrmeister heißen: Dominicus Hüeber aus Mödling und Georg Glintz aus Varaždin.

Übersetzung: Miroslav Klemm

Tabernakl sat, nepoznato porijeklo, I pol. 18. st.

Tabernakl sat, Beč (Austrija), Augustin PECKEL, II pol. 18. st.

Mladen MEDAR, Bjelovar

Dom "Hrvatskog sokola" u Bjelovaru - sažeti historijat izgradnje

Smjena arhitektonsko-umjetničkih stilova tijekom tri stoljeća u Bjelovaru, gradu čija je prostorna organizacija uvjetovana ortogonalnim rasterom iz 1756. godine - kada na prijedlog generala baruna Filipa Becka, a odlukom carice Marije Terezije na tlu dotadašnjeg malog sajmišnog mjesta započinje izgradnja grada vojničkog karaktera¹ - ostavila nam je u naslijeđe i nekoliko karakterističnih

primjera graditeljske djelatnosti spomeničke vrijednosti, koji izlaze iz okvira regionalne arhitekture. Osim temeljnog kasnobaroknog sklopa javnih vojnih i crkvenih zgrada u strogom središtu, te danas nepostojeće jedine trokatne zgrade vojnokrajiške svilane iz 1785. g, koja se nalazila oko 500 metara jugoistočno od središta grada,² tu su dragocjeno klasičističko zdanje Narodne knjižnice, zgrada

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor i Virje)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Gradskog muzeja Bjelovar

Glavni i odgovorni urednik: Goran Jakovljević

Tehnički urednik: Željko Vukčević

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar), Miroslav Klemm (Varaždin), Smiljka Marčec (Čakovec), Rastko Pražić (Kutina) i Oka Ričko (Koprivnica)

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasilo solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Gradski muzej Bjelovar

Za nakladnika: Božidar Gerić

Tisak. COLORPRINT Bjelovar

Broj 12 - Ožujak 1989.

God. XII.

Naklada: 800 komada

Naslovna stranica: Detalj metalne ograde ispred spomen-muzeja "Josip Broz Tito" u Velikom Trojstvu, rad Josipa Broza

Prijevodi: Oka Ričko (Koprivnica), Marina Šimek (Varaždin), Miroslav Klemm (Varaždin) i Antun Šimunić (Osijek)